

הגמרא ממשיכה לעסוק בדיני תנאי בגיטין. מובא בברייתא שאם התנאי הוא איננו הגיוני, כגון שתעלה לרקיע או שתירד לתהום, הגט אינו גט. אך רבי יהודה בן תימא סובר שהגט כן חל, וכך לשונה (שם פד):

ת"ר: ה"ז גיטך ע"מ שתעלי לרקיע, ע"מ שתירדי לתהום, ע"מ שתבלעי קנה של ד' אמות, ע"מ שתביאי לי קנה בן ק' אמה, ע"מ שתעברי את הים הגדול ברגליך - אינו גט. רבי יהודה בן תימא אומר: כזה גט, כלל אמר ר' יהודה בן תימא: כל תנאי שאי אפשר לו לקיימו בסופו והתנה עליו מתחילתו, אינו אלא כמפליגה בדברים וכשר.

ת"ק סובר שהגט בטל כי אי אפשר לקיים את התנאי. רבי יהודה בן תימא סובר שמפני שאי אפשר לקיים את התנאי, אזי התנאי בטל והגט כשר. לת"ק התנאי קיים וע"כ אין גט, לר"י ב"ת התנאי אינו קיים והגט כשר.

מסתפקת הגמרא עפ"י האמור לעיל, במידה והבעל התנה את הגט באכילת חזיר, האם הגט חל גם ללא התנאי או לא? וכך לשון הגמרא (שם):

איבעיא להו: הרי זה גיטך ע"מ שתאכלי בשר חזיר, מהו? אמר אביי: היא היא. רבא אמר: אפשר דאכלה ולקיא. לאביי, כלל - לאתויי בשר חזיר, לבא, כזה - למעוטי בשר חזיר.

גט על תנאי שתאכל האשה חזיר, אביי אומר שאינו תנאי והגט חל, כמו פסיקת רבי יהודה בן תימא ('היא היא'). רבא סובר שהגט יחול רק לאחר קיום התנאי, כלומר, יכולה האשה לאכול חזיר ולקבל ארבעים מלקות, ואין זה דומה לפסיקת ר"י ב"ת.

וכל אחד מעגן זאת בברייתא, שהרי ר"י בן תימא אמר מצד אחד "כזה גט" כלומר כזה ולא אחר, ומאיך אמר "כלל". לאביי הכלל כולל את התנאי של אכילת חזיר. ולרבא המיעוט 'כזה' ממעט את התנאי של אכילת חזיר, וע"כ צריכה לקיים את התנאי כדי שהגט יחול.

הגמרא מביאה כמה ברייתות שמקשות על אביי ורבא, וכל אחד מבאר את הברייתות לשיטתו. ננסה בענ"ד לעיין ביסוד ושורש המחלוקת.

מדוע אביי סובר שאי אפשר לקיים את התנאי? הרי סוף סוף זוהי אכילה, כלומר דבר שאפשרי לעשותו! וכן להיפך, איך רבא סובר שבידה לקיים את התנאי? הרי אם היא תאכל חזיר יחול עליה איסור!

נראה שיש לדייק בדברי האמוראים כך: אביי סובר שתנאי אכילת החזיר הוא בטל ומבוטל כמו תנאי שאיננו הגיוני לעשותו. ורבא סובר שתנאי אכילת החזיר הוא כן דבר שאפשר לעשותו, ולקבל מלקות.

ע"כ יש לעיין מה שורש המחלוקת, נראה לענ"ד (ועיי' רע"א) שיש לחקור מה הגדרת האיסור של אכילת חזיר או שאר איסורים, ועוד על מה מקבל אדם העובר על איסור מלקות? וכך מובא בגמרא בתמורה (ד):

אמר אביי: כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד. אם עביד - מהני. דאי סלקא דעתך לא מהני, אמאי לקי? רבא אמר: לא מהני מידי, והאי דלקי - משום דעבר דחמנא הוא.

נחלקו אביי ורבא בגדרי האיסורים: א. האם הם חלים ומתקיימים במציאות. ב. על מה האדם לוקה.

אביי סובר שאם אדם עובר על איסור הוא מועיל להתקיים במציאות, ובדיוק על זה הוא לוקה. ורבא סובר שאדם עובר על איסור אין האיסור מועיל להתקיים במציאות, והמלקות הם על כך שעבר על דברי תורה. (וכבר רבו הקושיות שם בגמרא, ובמפרשים יעו"ש. ודאי שאביי סובר שהכל מתחיל מאיסור התורה, ובדאי שרבא סובר שיש השפעה של האיסור, אך נחלקו מה הדגש שעליו לוקים, ובהמשך יתבאר יותר ביסוד הדברים).

תנאי אכילת החזיר על מנת שהגט יחול מקבל אור חדש עפ"י הגדרת האיסור. לאביי משום שהאיסור מועיל ומתקיים בודאי שאסור לאשה לאכול חזיר! וע"כ התנאי נופל מיד, משום שהוא בכלל לא רלוונטי כיה איסור מועיל במציאות (למשל, שהיה מתנה את הגט על אכילת סם המוות, בודאי שאין תנאו תנאי!).

אך לרבא אין הגדרת האיסור פועלת כך, אלא כל המלקות הוא מפני שעבר על איסור התורה. כך גם כאן, תנאי לאכול חזיר "אפשר דאכלה ולקיא" כלומר, היא יכולה לאכול ולקבל מלקות מפני שהיא עוברת על איסור תורה, ולא מפני שהחזיר מועיל כפגיעה עצמית באשה (אינו כסם המוות).

נראה לבאר את סוד הדברים עפ"י ההבנה העמוקה של ההבדל בין ארבעים המלקות שאמרה התורה, לבין ל"ט המלקות שאמרו חכמים (מכות כב). וכך מבאר החתם סופר את ההבדל (תורת משה דברים כה, ג):

י"ל דרמב"ן כתב ב' טעמים על מלקות מ': א. אחד נגד מ' יום של מ"ת והוא עבר על התורה. ב. או על שפגם בעצמו שנוצר לארבעים יום. והנפקותא הוא אי הוא נגד התורה הי' צריך מ' מלקות ממש, שהרי גם שם הי' מ' יום שלמים וליליתיהן כידוע (שבת פ"ט ע"א), דמשום כן בושש משה, אמנם אי הוא נגד יצירת הולד הוא רק ל"ט יום, דיום הראשון אינו שלם, ולא בעי רק ל"ט מלקות, וכן הוא באמת.

התורה נתנה בארבעים יום מלאים, ע"כ העובר על איסור תורה מקבל ארבעים מלקות מלאים. אך האדם מוצר לל"ט ימים (ארבעים יום, ולא ארבעים יום וארבעים לילה, וכן היום הראשון חסר), ע"כ העובר על איסור פוגם בעצמו ולא בתורה, לכן לוקה עפ"י חכמים ל"ט מלקות. נראה לענ"ד שזהו היסוד המבדיל בין אבייל רבא, אביי סובר שהדגש בלעבור על איסור הוא באדם עצמו. אך רבא סובר שהדגש הוא בפגיעה בתורה, כלומר, שעבר על דברי תורה. וכך גם יתבארו הדברים במחלוקת על התנאי.